

Ақтоғай ауданы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі 2024–2028 жылдарға арналған бағдарламасын бекіту туралы

Қарағанды облысы Ақтоғай аудандық мәслихатының 2024 жылғы 26 маусымдағы № 157 шешімі

Қазақстан Республикасының "Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін өзі басқару туралы" Заңына, Қазақстан Республикасының Экология кодексінің 365-бабы 3 тармағының 1) тармақшасына және Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрінің 2023 жылғы 18 мамырындағы № 154-ө "Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу жөніндегі жергілікті атқарушы органдарға әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы" бұйрығына сәйкес, Ақтоғай аудандық мәслихаты **ШЕШІМ ҚАБЫЛДАДЫ:**

1. Ақтоғай ауданы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі 2024 – 2028 жылдарға арналған бағдарламасы осы шешімнің қосымшасына сәйкес бекітілсін.

2. Осы шешім алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Ақтоғай аудандық мәслихатының төрағасы

Р. Абеуов

Ақтоғай аудандық мәслихатының

2024 жылғы 26 маусымдағы

№157 шешіміне қосымша

АҚТОҒАЙ АУДАНЫ БОЙЫНША КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУ ЖӨНІНДЕГІ 2024-2028 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН БАҒДАРЛАМАСЫ

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ.....	3
Аймақтың негізгі сипаттамалары.....	3
Жоспарлы кезеңге арналған коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу қажеттілігінің негіздемесі.....	4
1. АҚТОҒАЙ АУДАНЫНДАҒЫ КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ	5
1.1. Өңірдегі коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жай-күйін бағалау.....	5
1.2. Коммуналдық қалдықтардың морфологиялық құрамы	6
1.3. Ақтоғай ауданының қатты тұрмыстық қалдықтар полигондары туралы мәліметтер.....	7
1.4. Биологиялық ыдырайтын қалдықтар.....	9
2. МАҚСАТТАР, МІНДЕТТЕР ЖӘНЕ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕР	10
2.1. Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері.....	10
2.2. Қойылған мақсаттар мен міндеттерге жолдары неғұрлым тиімді және экономикалық негізделген әдістермен қол жеткізу.....	11
3. БАҒДАРЛАМАНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ	12
4. НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР, ҚОЙЫЛҒАН МАҚСАТТАР МЕН МІНДЕТТЕРГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ ЖОЛДАРЫ.....	13
5. ҚАЖЕТТІ РЕСУРСТАР	14
6. БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ.....	15

КІРІСПЕ

2024-2028 жылдарға арналған Қарағанды облысы Ақтоғай ауданының коммуналдық қалдықтарын басқару жөніндегі бағдарламасы "Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу жөніндегі жергілікті атқарушы органдарға әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрінің 18.05.2023 жылғы №154 бұйрығы негізінде әзірленді.

Бағдарлама Экологиялық кодекске сәйкес, атап айтқанда Кодекстің 329-бабында белгіленген иерархия қағидатына сәйкес әзірленеді.

Бағдарламада Ақтоғай ауданында пайда болатын коммуналдық қалдықтардың, коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі қолданыстағы инфрақұрылымның көлемі мен құрамы, жіктелуі, жинақтау, жинау, тасымалдау, сұрыптау, залалсыздандыру, қалпына келтіру және жою тәсілдері туралы мәліметтерді қоса алғанда, сипаттамасы (сипаттамасы) ұсынылады.

Аймақтың негізгі сипаттамалары

Ақтоғай ауданы (қаз. Ақтоғай ауданы) - Қарағанды облысының әкімшілік бірлігі. Әкімшілік орталығы - Ақтоғай ауылы.

Ақтоғай ауданы 1928 жылы құрылған, Қарағанды облысының оңтүстік-шығыс бөлігінде, Қарағанды қаласының облыс орталығынан оңтүстік-шығысқа қарай 250 шақырым қашықтықта орналасқан және жалпы ауданы 5 миллион 199 мың 700 гектар немесе 51 мың 199 шаршы шақырым.

Ақтоғай ауданы шекаралас:

- Солтүстік және солтүстік-шығыста Қарағанды облысының Қарқаралы ауданымен;
- шығыста Абай облысымен;
- Қарағанды облысының Шет ауданының солтүстік-батысы мен батысынан;
- оңтүстікте Жамбыл облысы Мойынқұм ауданымен.

Аудан аумағына Балқаш көлінің су айдындарының бөлігі де кіреді. Ақтоғай ауданының әкімшілік-аумақтық бөлінісіне: 2 кент, аудан орталығы Ақтоғай ауылы және 13 ауылдық округ кіреді.

Аудан аумағы Қазақ ұсақ шоқыларының оңтүстік-шығысында, шөлдер мен жартылай шөлдер аймағында орналасқан. Ауданның солтүстік бөлігінде төмен таулармен ұсынылған Қазақ ұсақ шоқыларының негізгі су бөлетін жотасы өтеді, олардың арасында Қызыларай (1565 м), Қызылтас (1238 м) массивтері көтеріледі. Орталық бөлігі - Балқаш көліне қарай бірте-бірте төмендейтін ұсақ шоқылы, жоталы жазық. Жер қойнауында мыс, молибден, вольфрам, қорғасын, мырыш, темір кендерінің, табиғи құрылыс материалдарының және т.б. қорлары барланған.

Климаты континентальды, қысы суық, қарлы, жазы ыстық, құрғақ. Қаңтардың орташа температурасы солтүстікте -16°C, оңтүстікте — 14°C, шілдеде — солтүстікте — 16°C, оңтүстікте - 24°C. Жауын-шашынның орташа жылдық мөлшері солтүстікте - 350 мм, оңтүстікте - 150 мм.

Тоқырауын, Құсақ, Қаратал, Қаршығалы және басқа да өзендер солтүстіктен басталып, таулардан Балқаш көліне қарай ағады, бірақ көбіне оған жетпейді. Топырақ қызғылт, қоңыр, сортаң.

Орталық және оңтүстік бөліктерінде сораң, кокиек, жусан, сарсазан, бұйырғын және басқалары өседі; таулы аймақтарда — қарағай, қайың, терек, көктерек. Арқар, бұғы, ақбөкен, қабан, қасқыр, түлкі, қоян, қарсақ, борсық, күзен, суыр, ондатр, құстардан — кекілік, қаз, үйрек және басқалар кездеседі.

1939 жылы 29 шілдеде таратылған Қарқаралы округінің құрамынан жаңадан құрылған Қарағанды облысының құрамына Ақ-Тоғай ауылындағы әкімшілік орталығы бар Қоңырад ауданына берілді. 1963 жылғы 2 қаңтарда Ақтоғай ауданы болып қайта құрылды, 1973 жылғы 20 наурызда жаңадан құрылған Жезқазған облысының құрамына берілді. 1997 жылдың 3 мамырында Жезқазған облысы тарағаннан кейін Ақтоғай ауданы Қарағанды облысының құрамына қайтарылды.

Ақтоғай ауданында - 35 елді мекен, халық саны 15 989 адамды құрайды.

Халық санының динамикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша қабылданды. 2023 жылдың қыркүйегінде Ақтоғай ауданының халық саны 15 989 адамды құрады.

Ақтоғай ауданындағы 2019-2023 жылдар кезеңіндегі халықтың орташа жылдық саны кестеде келтірілген.

кесте. Ақтоғай ауданы халқының 2019-2023 жылдары кезеңіндегі орташа жылдық саны

Ақтоғай ауданындағы халық саны	2019	2020	2021	2022	2023
Бүкіл халық					
Барлығы, оның ішінде:	17 402	17 236	17 031	16 053	15989
Қалалық	-	-	-	-	-
Ауылдық	17 402	17 236	17 031	16 053	15989

Жоспарлы кезеңге арналған коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу қажеттілігінің негіздемесі.

Бағдарламаны әзірлеу қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, кәдеге жарату, қайта өңдеу және көму жөніндегі қызметтер кешенінің тиімділігін, сенімділігін, экологиялық және әлеуметтік қолайлылығын арттыру, қатты тұрмыстық қалдықтарды (бұдан әрі – ҚТҚ) қайта өңдеу үлесін ұлғайту, сондай-ақ қалдықтарды қауіпсіз көмуді қамтамасыз ету үшін қажет.

Бағдарлама "Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу бойынша жергілікті атқарушы органдарға әдістемелік ұсынымдарды бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрінің 2023 жылғы 18 мамырдағы № 154-ө бұйрығына сәйкес жоспарлы кезеңге кемінде 5 жыл мерзімге әзірленеді.

Бағдарлама келесі нормативтік құжаттар негізінде әзірленді:

Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі - 02.01.2021 жылғы № 400-VI 05.09.2023 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен;

Коммуналдық қалдықтарды басқару қағидаларын бекіту туралы - Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м.а. 2021 жылғы 28 желтоқсандағы № 508 бұйрығы;

Техникалық, экономикалық және экологиялық орындылығын ескере отырып, міндетті түрде бөлек жинауға жататын қалдықтарды бөлек жинауға, оның ішінде қалдықтардың түрлеріне немесе топтарына (түрлерінің жиынтығына) қойылатын талаптарды бекіту туралы - Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м.а. 2021 жылғы 2 желтоқсандағы № 482 бұйрығы;

"Өндіріс және тұтыну қалдықтарын жинауға, пайдалануға, қолдануға, залалсыздандыруға, тасымалдауға, сақтауға және көмуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" санитариялық қағидаларын бекіту туралы - Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2020 жылғы 25 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-331/2020 бұйрығы. Және Қазақстан Республикасының аумағында қолданылатын басқа да нормативтік құжаттар.

Коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі іс - шаралар мынадай Ұлттық стратегияда қаралады: "Көміртегі бейтараптығына қол жеткізу стратегиясы" -

Қазақстан Республикасы Президентінің 2023 жылғы 2 ақпандағы № 121 Жарлығы. " Қалдықтарды басқару" бөлімі:

- 1) қалдықтардың түзілу көлемін қысқарту;
- 2) ҚТҚ жинау және сұрыптаумен толық қамтуды жеделдетіп енгізу;
- 3) қайта өңделетін және қордалатын қалдықтардың үлесін ұлғайту.

1. АҚТОҒАЙ АУДАНЫНДАҒЫ КОММУНАЛДЫҚ ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ

Өңірдегі коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жай-күйін бағалау.

Халықаралық тәжірибеде ҚТҚ жалпы құрамына кіретін, бірақ қайта өңдеу және/ немесе көму тәсілімен ерекшеленетін үш "қалдықтар ағынына" сәйкес келетін үш бөлікке жіктеледі.

1. Коммуналдық қалдықтар.

2. Қауіпті ҚТҚ - адам өмірінің нәтижесінде пайда болатын тұтыну қалдықтары, сондай-ақ құрамы мен қасиеттері бойынша қауіпті қалдықтарға жатқызылуы мүмкін түзілу сипаты ұқсас өндіріс қалдықтары. Оларға келесі қалдықтар жатады:

- пайдаланылған батареялар мен аккумуляторлар;
- пайдаланылған электр және электрондық жабдық;
- құрамында сынап бар қалдықтар (люминесцентті шамдар мен термометрлер);
- медициналық және ветеринариялық қалдықтар;
- тұрмыстық химия қалдықтары;
- құрамында асбест бар қалдықтар;
- адам өмірінің нәтижесінде пайда болатын басқа да қауіпті қалдықтар.

3. Басқа ҚТҚ - қауіпті емес және сонымен бірге аралас қалдықтарға жатқызуға болмайтын қалдықтар, өйткені оларды жинау, шығару және кәдеге жарату үшін бірінші ағынға қарағанда басқа тәсілдерді қолдану қажет. "Басқа ҚТҚ" келесі қалдықтарды қамтиды:

- құрылыс қалдықтары;
- ірі көлемді қалдықтар;
- кәдеге жаратуға жататын автомобильдер;
- пайдаланылған автомобиль шиналары;
- ағынды суларды қайта өңдеуден шыққан қалдықтар.

Ақтоғай ауданындағы коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайы туралы мәліметтер Ұлттық статистика бюросының сайтынан <https://stat.gov.kz/ru/> "Талдау" Ұлттық статистика бюросының ақпараттық талдау жүйесінен <https://taldau.stat.gov.kz/ru/>, сондай-ақ жергілікті атқарушы органдар мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның аумақтық бөлімшесі (Қарағанды облысының экология департаменті) ұсынған деректерден алынды.

Ақтоғай ауданы бойынша 2018-2023 жылдар кезеңінде жиналған және тасымалданған коммуналдық қалдықтардың көлемі келтірілген. Көлемі полигондарға қалдықтарды өз бетінше шығаруды жүзеге асыратын кәсіпорындардың қалдықтарын ескере отырып ұсынылған.

Ақтоғай ауданы бойынша 2018 жылдан 2023 жылға дейін жиналған және тасымалданған коммуналдық қалдықтардың көлемі.

Ақтоғай ауданы	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Тонна						
Жиналған коммуналдық қалдықтар	935	956	1 280	655	930	930
Тасымалданған коммуналдық қалдықтар	935	956	1 280	655	930	930

Қоқыс шығаратын компаниялар қызмет көрсететін халық.

Параметр	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ақтоғай ауданының халық саны	17 462	17 402	17 236	17 031	16 852	16 852
Қоқыс шығаратын ұйым үнемі қызмет көрсететін халық	2 283	2 271	2 283	1 200	6 420	6 420
% қамту	13	13	13	7	38	38

"Ақтоғай ауданының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары және тұрғын үй инспекциясы бөлімі" мемлекеттік мекемесінің деректеріне сәйкес коммуналдық қалдықтарды тұрақты әкетумен 3 әкімшілік-аумақтық бірлік қамтамасыз етілді: Сарышаған кенті, Шашубай кенті, Қарабұлақ ауылдық округі.

Ақтоғай ауданы бойынша коммуналдық қалдықтарды жинау және әкетумен 4 қоқыс шығаратын ұйым айналысады:

"SARY-SHAGAN COMPANY" жауапкершілігі шектеулі серіктестігі Сарышаған кентінің аумағында коммуналдық қалдықтарды жинауды және шығаруды жүзеге асырады;

Заңды тұлғаларға "Қалқан-2009" жауапкершілігі шектеулі серіктестігі қызмет көрсетеді. Ұйымның балансында 1 бірлік техника бар - ГАЗ 3309. Коммуналдық қалдықтар Приозерск қаласының ҚТҚ полигонына тасымалданады;

"Балқаш Универсал" жауапкершілігі шектеулі серіктестігі 2013 жылдан бастап Шашубай кентінің аумағында коммуналдық қалдықтарды жинауды жүзеге асырады, Балқаш қаласының полигонына тасымалдайды. "Балқаш Универсал" жауапкершілігі

шектеулі серіктестігі аралас қалдықтарға арналған контейнерлердің 65 бірлігіне (жеке секторды ескере отырып) қызмет көрсетеді;

Жеке кәсіпкер "Тәтібеков" өз қызметін Қарабұлақ ауылдық округінің аумағында жүзеге асырады.

Ақтоғай ауданында коммуналдық қалдықтарды басқару бойынша нормативтік база жоқ. Коммуналдық қалдықтардың пайда болу нормаларын есептеу әдістемесі бекітілмеген, аудан тұрғындары үшін, сондай-ақ мекемелер, кәсіпорындар, балабақшалар, медициналық және басқа мекемелер үшін қалдықтардың пайда болу нормалары әзірленбеген және бекітілмеген. Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, әкетуге және көмуге тарифтер әзірленбеген.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, келесі қорытынды жасауға болады, ҚТҚ қалдықтарын жергілікті тұрғындардан тұрақты түрде шығару тек 3 әкімшілік-аумақтық бірлікпен қамтамасыз етілген, Ақтоғай ауданының қалған бөлігінде инфрақұрылым нашар дамыған.

1.2. Коммуналдық қалдықтардың морфологиялық құрамы

Ауылдық жерлердегі қалдықтардың морфологиялық құрамы қалалық жерлерден ерекшеленеді. Онда органикалық қалдықтар және пластмассаның, орауыш материалдардың, қағаздың және картонның аз үлесі басым. Коммуналдық қалдықтардың морфологиялық құрамы Қарағанды облысының ауылдық елді мекендерінің деректері бойынша келтіріледі. Азық-түлік, өсімдік және салыстырмалы қалдықтардан басқа, ауылшаруашылық қалдықтары (мал көңі, құс көңі, малға арналған өсімдік қоқысы) сияқты басқа қалдықтар да биологиялық ыдырауға ұшырауы мүмкін.

ҚТҚ морфологиялық құрамы.

р/к №	Фракция атауы	жалпы көлемдегі мөлшердің %
2	Әр түрлі құрамдағы пластик	27
4	Шыны	15
5	Металл	3
8	Басқа қалдықтар	55

1.3. Ақтоғай ауданының ҚТҚ полигондары туралы мәліметтер.

Ақтоғай ауданының аумағында қатты тұрмыстық қалдықтардың 14 полигоны өз қызметін жүзеге асырады.

Қалдықтарды көму полигоны (бұдан әрі - полигон) деп экологиялық, құрылыс және санитариялық-эпидемиологиялық талаптарға сәйкес келетін қалдықтарды алып қою ниетінсіз оларды тұрақты орналастырудың арнайы жабдықталған орны түсініледі.

Ақтоғай ауданының қатты тұрмыстық қалдықтар полигондары экологиялық және санитарлық нормаларға толық сәйкес келмейді. 14 ҚТҚ полигоны ҚТҚ полигонын орналастыру үшін жер учаскелеріне тұрақты жер пайдалану құқығына мемлекеттік акт алды. Әсер етуге рұқсатына Ақтоғай ауылында 1 полигон ие.

Әсер етуге рұқсаты бар Ақтоғай ауданының ҚТҚ полигондарының тізімі берілген.

Ақтоғай ауданының ҚТҚ заңдастырылған полигондарының тізімі.

№	Кәсіпорынның атауы (өндірістік алаң)	Пошта (мекенжайы (орналасқан жері)	Берілген (рұқсаттың нөмірі мен күні	Рұқсаттың қолданылу мерзімі басы-соңы	Шекті жол берілетін шығарындылар жобасына мемлекеттік экологиялық сараптама қорытындысының нөмірі мен күні	Қалдықтарды орналастыру нормативтері жобасына мемлекеттік экологиялық сараптама қорытындысының нөмірі мен күні
1.1	"Ақтоғай ауылы әкімінің аппараты" мемлекеттік мекемесі	100200, Қазақстан Республикасы, Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданы, Ақтоғай ауылы, Әлихан Бөкейхан көшесі, № 10Б ғимарат (Ақтоғай ауданы, Ақтоғай ауылы)	28.03.2022 жыл KZ47VCZ01756312 Шығарындылар мен қалдықтар	28.03.2022-31.12.2031	KZ47VCZ01756312 28.03.2022 жыл	KZ47VCZ01756312 28.03.2022 жыл

1.4. Биологиялық ыдырайтын қалдықтар.

Қарағанды облысы аудандарының проблемаларының бірі көңді орналастырудың заңдастырылған орындарының болмауы, сондай-ақ оны одан әрі пайдалану болып табылады. Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасы ҚТҚ полигондарында биологиялық ыдырайтын қалдықтарды орналастыруға, көмуге тыйым салады (Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі).

Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінде биологиялық ыдырайтын қалдықтар - анаэробты немесе аэробты ыдырауға ұшырауы мүмкін қалдықтар, оның ішінде бақтардың, саябақтардың, тамақ өнімдерінің, тамақ дайындаудың, тамақ өнеркәсібінің қалдықтарымен салыстыруға болатын қалдықтары, макулатура айқындалады.

Азық-түлік, өсімдік және салыстырмалы қалдықтардан басқа, ауылшаруашылық қалдықтары (мал көңі, құс көңі, малға арналған өсімдік қоқысы), ағынды суларды тазарту қондырғылары сияқты басқа қалдықтар биологиялық ыдырауға ұшырауы мүмкін. Қордаға көң мен шламды өңдеу немесе энергия/биогаз алу да биологиялық ыдырауға негізделген процестер болып табылады.

2021 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстанда полигондарда тамақ қалдықтарын көмуге тыйым салынды (Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі).

Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі сондай-ақ ҚТҚ полигондарының операторларын биологиялық ыдырайтын қалдықтарды көму көлемін қысқарту және қоқыс газын жинау мен кәдеге жарату арқылы полигондағы метан шығарындыларын азайтуға міндеттейді (Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі).

"Жасыл экономика" тұрғысынан қордалау, биогаз алу әдісі сияқты, ең қолайлы болып табылады.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасында биологиялық ыдырайтын қалдықтарды қордалауды ұйымдастыру және жүргізу бойынша нақты талаптар мен нұсқаулықтар әлі жоқ. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі жергілікті атқарушы органдарға оларды қайта өңдеу, қордалау, биогаз өндіру және (немесе) өнім немесе энергия өндіру мақсатында пайдалану жөніндегі шараларды қоса алғанда, биологиялық ыдырайтын қалдықтарды көмуді қысқарту жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыруды ғана ұйғарады.

Қордалау

Тұйық циклды экономика тұрғысынан көрнектілердің бірі өнімді қайта өсіру үшін қорданы одан әрі қолдана отырып, қалдықтарды қордалау әдісі болып табылады.

Бұл әдіс микроорганизмдердің (бактериялар, зендер), сондай-ақ жәндіктердің әсерінен органикалық заттардың табиғи ыдырау процесіне негізделген.

Қордалау - салыстырмалы түрде арзан және процестің қарапайымдылығына байланысты әлемдегі ең көп таралған биологиялық ыдырайтын қалдықтарды өңдеу әдісі.

Алынған өнім - қорда азот, калий, кальций, фосфор және басқа да өсімдік қоректік заттардың көзі болып табылады. Сондай-ақ, қорда топырақтың құрамы мен құрылымын жақсарту үшін қолданылады, бұл топырақтың біртіндеп тозуы жағдайында Қарағанды облысы үшін өзекті.

Процесс экзотермиялық (жылу шығарумен), сондықтан ауыл шаруашылығы мен тамақ қалдықтарын қордалау кезінде патогенді микроорганизмдер ішінара залалсыздандырылады және арамшөптер жойылады.

Микроорганизмдер шығаратын жылу (+70°C дейін) суық мезгілде қордалау жүргізуге мүмкіндік береді, ал қорданың пісетін кезеңі 2-3 аптаға артады.

Қордалау тығыздалған және бетондалған топырағы бар ашық немесе жабық жерлерде болуы мүмкін. Бүгінгі таңда Қазақстанда қордалы алаңдары бойынша бекітілген стандарт жоқ.

Жабық аумақтар ылғалдылық пен температураны ішінара бақылауға мүмкіндік береді, бұл ашық ауада қиындық тудырады.

Биогаз алу

Қазақстан үшін парниктік газдарды төмендетудің басымдылығын ескере отырып, биологиялық ыдырайтын қалдықтарды өңдеу кезінде биогазды ұстау технологиясы өте өзекті болып табылады.

Биогаз қондырғылары немесе станциялар биомассаның сутегі немесе метан ашыту арқылы алынатын газды, негізінен метанды өндіруге арналған жабдық.

Биогаз қондырғылары қызметінің негізгі өнімі биогаз және дигестат (ашытудан кейінгі биологиялық ыдырайтын қалдықтардың қалдықтары) болып табылады.

Биогазды автомобиль отыны ретінде пайдалану үшін оны дайындау керек. Биологиялық ыдырайтын қалдықтарды басқару жүйесін ұйымдастырудың құрамдас бөліктерінің бірі биоотын алу болуы мүмкін. Тиісті норматив қазірдің өзінде бар ("Биоотын өндірісін және айналымын мемлекеттік реттеу туралы" 2010 жылғы 15 қарашадағы № 351-IV Қазақстан Республикасының Заңы).

Биогаз қондырғыларын әлемде кеңінен қолдану, негізінен, энергияны өндіру және биологиялық ыдырайтын қалдықтарды ыдырау кезінде пайда болатын метанның шығуын бақылау мүмкіндігіне байланысты (метан өзінің парниктік қасиеттері бойынша көмірқышқыл газынан едәуір асып түседі).

Биогаз қондырғыларында алынатын энергия жаңартылатын болып табылады және жаңартылатын энергия көздері бойынша тиісті заңнамаға сәйкес келеді.

Қазақстан өзінің төмен көміртекті даму жөніндегі міндеттемелері шеңберінде 2060 жылға дейін көміртекті бейтараптыққа қол жеткізу жөніндегі ұлттық Доктринаны (стратегияны) әзірледі. Стратегияның мақсаттарына сүйене отырып, атмосфераға парниктік газдар шығарындыларын барынша азайтатын технологияларды қолдану қажет.

"Электр желілерін басқару жөніндегі Қазақстан компаниясы" (Kazakhstan Electricity Grid Operating Company) акционерлік қоғамы деректеріне сәйкес, биологиялық ыдырайтын қалдықтарды пайдаланатын станция өндірілетін электр энергиясын - "Агрофирма Курма" жауапкершілігі шектеулі серіктестігі сатты. Бұл Қарағанды облысы Абай ауданында орналасқан құс фабрикасы. Белгіленген қуаттылығы 1.07 МВт станция 2018 жылы пайдалануға берілді, орташа жылдық өндіру - 4800 мың кВт/сағ.

Қазақстанда биогаз станцияларын тазарту құрылыстарының көңін немесе тұнбасын өңдеу үшін пайдаланатын бірнеше кәсіпорын бар.

Қалдықтарды есепке алу инвестициялық процестер үшін де, қабылданған әрекеттердің тиімділігін бағалау үшін де стратегиялық шешімдерді бағалау және қабылдау үшін өте қажет. Сондай-ақ өндірілетін биологиялық ыдырайтын қалдықтар түрлері мен көлемі туралы ақпарат қоршаған ортаға ағымдағы және ықтимал залалды бағалауға мүмкіндік береді.

2. МАҚСАТТАР, МІНДЕТТЕР ЖӘНЕ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕР

2.1. Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттері.

Бұл бағдарламаның мақсаты - коммуналдық қалдықтардан пайда болатын қоршаған ортаға жүктемені азайту, қалдықтардың пайда болу мөлшерін азайту, қайталама

ресурстардың өндірілуін арттыру, коммуналдық қалдықтарды пайдалану тиімділігін арттыру және полигондарда сақталатын қалдықтардың үлесін азайту тәсілдерін ұсыну.

Қалдықтарды басқару Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 19-бөлімімен регламенттеледі.

Қалдықтарды басқару саласындағы негізгі қағидалар Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінде сипатталған:

- иерархия принципі;
- көзге жақындық принципі;
- қалдықтарды дайындаушының жауапкершілік принципі;
- қалдықтарды өндірушілердің кеңейтілген міндеттемелері.

зақстан Республикасының Экологиялық кодексіне сәйкес иерархия қағидаты қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі мынадай шараларды білдіреді:

1. Қалдықтардың пайда болуын болдырмау;
2. Қалдықтарды қайта пайдалануға дайындау;
3. Қалдықтарды қайта өңдеу;
4. Қалдықтарды кәдеге жарату;
5. Қалдықтарды жою.

Бағдарламаның мақсатына және қалдықтар иерархиясының принципіне сүйене отырып, бағдарламаның келесі міндеттері ұсынылады:

- Тауарларды орау санын азайту, сату жүйелерін оңтайландыру, ұтымды тұтынуды насихаттау есебінен коммуналдық қалдықтардың түзілу көлемін қысқарту;

- "Көзде" қалдықтарды сұрыптау - қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы тиімділікті арттыру және экологиялық заңнамаға сәйкестігі;

- Биоқордалау немесе биогаз алу немесе энергетикалық кәдеге жарату үшін қалдықтардың органикалық бөлігін пайдалану;

- Қазақстан Республикасының экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық заңнамасының талаптарына сәйкес коммуналдық қалдықтардың қалдығын сақтау;

- Құрылыс қалдықтарын пайдалану;

- Полигондардың пайдаланылған карталарын қалпына келтіру.

2.2. Қойылған мақсаттар мен міндеттерге жолдары неғұрлым тиімді және экономикалық негізделген әдістермен қол жеткізу.

1. Коммуналдық қалдықтардың түзілу көлемін қысқарту жөніндегі міндетке халықтың экологиялық жауапкершілігі мен қаржылық сауаттылығын арттыру деңгейінде ғана қол жеткізуге болады. Яғни, бұл мақсатқа сату құрылымы өзгерген кезде (орауыш материалдар санының едәуір азаюын, айналым контейнерлерін енгізуді, салмақ тауарларын сату құрылымының өзгеруін және тағыда басқа) және өздігінен сатып алу минимумға дейін азайған кезде халықтың экологиялық жауапкершілігін арттыру және халық қалдықтарды азайтуға ұмтылған кезде қол жеткізуге болады. Бұған экология және жаратылыстану сабақтарында, сондай-ақ қаржылық

сауаттылықты арттыру сабақтарында оқушыларды оқыту бағдарламаларын енгізу арқылы қол жеткізуге болады. Сондай-ақ, халық арасында қалдықтардың пайда болуын және саналы тұтынуды азайтудың экологиялық насихатын арттыру қажет.

2. "Пайда болу көзінде" қалдықтарды сұрыптауды ұлғайту жөніндегі міндетке қол жеткізу үшін коммуналдық қалдықтарды бөлек жинауды енгізу қажет. Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасына сәйкес (Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрінің м. а. 2021 жылғы 2 желтоқсандағы № 482 – "Техникалық, экономикалық және экологиялық орындылығын ескере отырып, міндетті түрде бөлек жинауға жататын қалдықтарды бөлек жинауға, оның ішінде қалдықтардың түрлеріне немесе топтарына (түрлерінің жиынтығына) қойылатын талаптарды бекіту туралы" бұйрығы, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м. а. 2021 жылғы 28 желтоқсандағы № 508 – "Коммуналдық қалдықтарды басқару қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы) коммуналдық қалдықтарды 2 фракцияға – "Құрғақ" және "Дымқыл" бөлуге арналған контейнерлік алаңдарды, контейнерлерді жайластыру қажет. Қалдықтарды бөлек жинау бойынша халықпен түсіндіру және ақпараттық жұмысты ұйымдастыру қажет.

Қолданыстағы контейнерлік алаңдарды қайта жаңарту және Қазақстан Республикасының стандарттарына 3780-2022 сәйкес келетін жаңаларын салу.

3. Коммуналдық қалдықтар полигондары, Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасына сәйкес, қалдықтардың пайдалы компоненттерін қосымша алу үшін сұрыптау кешендерімен, шредерлермен және ұсақтау қондырғыларымен жарақтандырылуы, кейіннен оларды пайдалануы немесе қайталама шикізатты мүдделі өндірушілерге беруі тиіс.

Жерді ұтымды пайдалану және қаржылық перспектива тұрғысынан барлық қолданыстағы нормаларға сәйкес келетін бірнеше әкімшілік аумақтық бірліктерге бір полигон орналастыра отырып, ҚТҚ ауылдық полигондарын қайта ұйымдастыруды қарастыру қажет. ҚТҚ полигонының орналасқан жерін таңдау кезінде коммуналдық қалдықтарды басқару инфрақұрылымы бар және жол-көлік коммуникацияларының қолжетімділігі ескерілсін. Қажетті мамандандырылған техниканы сатып алуға субсидиялауды тарта отырып, қоқыс шығаратын ұйымдардың жұмысының нақты тетігін әзірлеу.

Тұрғылықты халқы саны аз, келешегі жоқ ауылдардағы заңнамаға сәйкес келмейтін ҚТҚ полигондары қалпына келтірілсін.

4. Органикалық қалдықтар (тамақ қалдықтарын қоса алғанда) биогазды қордалауға немесе алуға, содан кейін жағуға бағытталуы керек. Жеткілікті техникалық-экономикалық негіздемемен және қолда бар техникалық мүмкіндіктермен органикалық, сондай-ақ сұрыптау мүмкін емес қалдықтарды энергетикалық кәдеге жарату мүмкін.

5. Алдын ала өңдеуден (ұсақтаудан) кейін полигонның қажеттіліктері үшін инертті қалдықтарды (құрылыс қалдықтары, фаянс, керамика, күл қожы және тағыда басқа) пайдалану.

6. Егер қалдықтардың қалдығын энергетикалық кәдеге жарату көзделмесе, ол Қазақстан Республикасының экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық заңнамасының талаптарына сәйкес ҚТҚ полигонына орналастырылуы (сақталуы) тиіс.

7. Толтырылған полигон карталары әзірленген қалпына келтіру жобаларына сәйкес қалпына келтіруге ұшырауы тиіс.

3. БАҒДАРЛАМАНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Бағдарламаның мақсаттары мен міндеттеріне сүйене отырып, бағдарламаның мынадай нысаналы көрсеткіштерін белгілеу ұсынылады.

Ақтоғай ауданының коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасының нысаналы көрсеткіштері тізімі.

р/к №	Көрсеткіш тің атауы	Өлшем бірлігі	Жоспарлы кезең					
			Шығыс мәні	2024	2025	2026	2027	2028
1	Балалар мен жасөспірімдерге тұрмыстық деңгейде ресурстардың үнемдеудің маңыздылығы туралы іс-шаралар әзірлеу және өткізу	Семестрде 1 оқу орнына арналған іс-шара	0	2	2	2	2	2
2	Жергілікті халықты "құрғақ" / "дымқыл" фракциялары бойынша "пайда болу көзінен" ҚТҚ бөлек жинауға арналған	қамтылған халықтың %	0	-	20	30		50

	таңбаланған контейнерлері бар контейнерлік аландармен қамтамасыз ету						40	
3	Биоқордалау немесе биогазға қайта өңдеу немесе энергетикалық кәдеге жарату арқылы ҚТҚ полигондарында органикалық және тамақ қалдықтарын кәдеге жарату	органикалық және тамақ қалдықтарының жалпы көлемінің %	0	-	-	5	10	15
4	Коммуналдық қалдықтардың және олардың құрамдас бөліктерінің стихиялық үйінділерін табу және жою	анықталғандардан %	0	80	100	100	100	100
5	Пайдалану және қайта өңдеуге беру арқылы қалдықтардың сақтауды азайту	ағымдағы жылдың көрсеткіштерінен % қайта өңдеу	0	-	-	10	20	30
6	Құрылыс қалдықтар		0	-	-	-	5	10

	ы н пайдалану	пайда болудан %						
--	------------------	--------------------	--	--	--	--	--	--

4. НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР, ҚОЙЫЛҒАН МАҚСАТТАР МЕН МІНДЕТТЕРГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ ЖОЛДАРЫ.

Коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу бойынша нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу үшін іс-шаралардың нақты бірізділігі мен уақтылы іске асырылуын құру қажет.

Экологиялық ағарту және экологиялық мәдениетті арттыру мақсаттарына қол жеткізу үшін ресурстарды үнемдеу және "саналы тұтыну" қажеттілігін, қосымша қаптамадан бас тартуды және ұзақ мерзімді сапалы тауарлардың пайдасына таңдауды қамтитын әлеуметтік бағыттағы роликтер жасау қажет. Бұл бейнероликтерді жергілікті телеарналарда негізгі хабар тарату арасында орналастыру, сондай-ақ әлеуметтік желілерді, жергілікті танымал жұртшылықты және жаңалықтар арналарын тарту қажет.

Қосымша қалдықтардың пайда болуына жол бермеуді, сұрыптауды, сондай-ақ қоқысты таратуға жол бермеуді "ақылға қонымды тұтынуды" насихаттау міндетті түрде қосымша және мектептен тыс білім беру бағдарламасына енгізілуі тиіс. Осы тақырып бойынша іс-шаралар білім беру мекемелерінде тұрақты негізде ұйымдастырылуы тиіс.

ҚТҚ қалдықтарын бөлек жинау бойынша нысаналы көрсеткішке қол жеткізу үшін жергілікті халықты 2 фракцияға – "құрғақ" және "дымқыл" көзден қалдықтарды бөлек жинауға арналған контейнерлері бар контейнерлік алаңдармен қамтамасыз ету қажет.

Жер учаскелерін ресімдей отырып, контейнерлік алаңдарды орналастыру схемаларын әзірлеу.

Коммуналдық қалдықтарды жинау және уақытша сақтау алаңында контейнерлердің мынадай түрлері орнатылуы тиіс:

Азық-түлік және органикалық қалдықтарды жинауға арналған "дымқыл" қалдықтар фракциясына арналған контейнерлер;

"Құрғақ" фракцияға арналған контейнерлер-коммуналдық қалдықтардың ластанбаған пластикалық компоненттері, картон, қағаз, шыны және сынған айналлар, металдар және осы құрамдас бөліктерден күрделі бұйымдар, сондай-ақ тоқыма;

Жеке сектор тұрғындары үшін контейнерлік алаңдарды жайластыру күл қожын жинауға арналған қосымша резервуар / контейнер құрылғысымен жүргізілуі тиіс. Немесе қызмет көрсететін қоқыс шығарушы ұйымның мүдделерін ескере отырып және тиеу техникасының габариттерін ескере отырып, жергілікті халықтың жақындауына ыңғайлы болу үшін үш жағынан қоршалған жеке алаңды көздеу;

Қоғамдық пайдалану орындарында қауіптілігі 1 класты қалдықтарға арналған контейнерлерді (құрамында сынап бар шамдар, батареялар) орнату қажет. Жергілікті тұрғындарды контейнерлердің орналасқан жерін көрсете отырып, осы контейнерлердің жұмыс істеуі туралы үнемі хабардар ету.

Ақтоғай ауданы аумағының басым бөлігінде коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу инфрақұрылымы нашар дамыған. Коммуналдық қалдықтарды басқару саласында (ҚТҚ жинау, сұрыптау, қайта өңдеу) шағын және орта бизнесті қолдауға және дамытуға қаржыландыру жоқ.

Коммуналдық қалдықтарды басқару саласындағы қызметті жүзеге асыру үшін қажетті мамандандырылған техниканы ресімдеуге және сатып алуға ақшалай қаражат бөле отырып, гранттарды қарастыру қажет. "Жасыл Даму" акционерлік қоғамының өнім (тауар) қалдықтарын кешенді басқарудың бірыңғай жүйесін құруға және осы қалдықтарды бизнесті кеңінен тарта отырып, қоқыс өңдеу саласын инфрақұрылымдық дамытуға жәрдемдесетін "жасыл" технологияларды енгізуді іске асыратын қайталама шикізат ретінде айналымға тартуға ұсынылатын шарттарын қарастыру.

Биологиялық ыдырайтын қалдықтармен проблеманы шешу үшін ҚТҚ полигондарында азық-түлік және басқа да органикалық қалдықтарды (мысалы, ауыл шаруашылығы қалдықтары, көң) биоқордалауды немесе экологиялық талаптарды сақтай отырып, осындай қалдықтарды энергетикалық кәдеге жаратуды көздеу қажет.

Құрылыс қалдықтарын қабылдау және кәдеге жарату үшін (оларды коммуналдық қалдықтар полигондарында орналастыруға экологиялық заңнамамен тыйым салынған) қосымша желілерді - немесе қолданыстағы полигондарда немесе жаңа кәсіпорындарда – қабылдау алаңдарымен, фракцияларға және қорытынды өнім қоймаларына бөлу үшін ұсатқыштармен және шылдырлармен жарақтандырылған, кейіннен алынған материалдарды полигонның өз қажеттіліктеріне пайдалана отырып (пайдаланылған карталарды қабатты оқшаулау немесе қалпына келтіру кезінде) немесе үшінші тарап тұтынушыларына босату үшін қосымша желілерді жайластыру қажет.

5. КАЗЕТТИ РЕСУРСТАР

Бағдарламаны қаржыландыру көздері жергілікті бюджет, оның ішінде Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексіне сәйкес тікелей шетелдік және отандық инвестициялар, өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелерінің операторы (оның банктік шотына кәдеге жарату төлемі түрінде өндірушілер мен импорттаушылардан түскен қаражаттан), отандық, халықаралық қаржы экономикалық ұйымдардың немесе донор елдердің гранттары, екінші деңгейдегі банктердің кредиттері, ұйымдардың жеке меншік қаражаты және Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған басқа да көздер бола алады.

6. БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ.

Ақтоғай ауданы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі 2024-2028 жылдарға арналған бағдарламасы іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары.

6.1 - кесте. Бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары.

р/к №	Іс-шараның атауы	Аяқтау нысаны	Орындауға жауаптылар	Орындау мерзімі	Болжамды шығыстар (мың теңге)/қосымша көздер (мың теңге)					Қаржыландыру көздері	Іс-шарадан күтілетін экологиялық әсер
					2024 жыл	2025 жыл	2026 жыл	2027 жыл	2028 жыл		
1	Әлеуметтік желілерде, бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланымдар, роликтер тарату арқылы қалдық тарды бөлек жинау жүйесі туралы халықты хабардар ету	Эфирлік анықтама, жарияланым	Жергілікті атқарушы органдар	2024-2028	Бюджеттік өтінімге сәйкес					Жергілікті бюджет	Халықтың экологиялық мәдениеті мен әлеуметтік-экологиялық жауапкершілік деңгейін арттыру. Ақылға қонымды тұтыну ды насихаттау және қалдық тарды дұрыс пайдаланбағаны үшін жауапкершілік туралы хабардар ету
2	Қолданыстағы заңнама талаптарына сәйкес келетін	Қызмет көрсету	Жергілікті атқару	2025	Бюджеттік өтінімге сәйкес					Жергілікті бюджет	Экологиялық жағдайды жақсарту, қоршаған ортаның ластануын

	контейнерлік алаңдар салу.	г е арналған шарт	ш ы органдар				болдырмау, өмір сүруге қолайлы жағдай жасау
3	Контейнерлік алаңдардың орналасуының схемаларын әзірлеу. Контейнерлік алаңдар үшін жер учаскелерін рәсімдеу.	Орналасу схемасы. Жер учаскелеріне Акт	Жергілікті атқарушы органдар	2025	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілікті бюджет	
4	ҚТҚ қалдықтарын, сондай-ақ күл қожын және қауіптілігі І класты қалдықтарды бөлек жинауға арналған контейнерлерді сатып алу	Жұмыстарды қабылдау актісі	Жергілікті атқарушы органдар	2025-2026	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілікті бюджет	ҚТҚ қалдықтарын сұрыптау, қайта өңдеу үлесін ұлғайту. Сактаудың төмендеуі.
	Мамандандырылған қоқыс шығара		Жергілікті				Тиеу және

5	тын техника ны сатып алу, оны GPS-тр екерлер мен жарақт андыру	Пайдал ануға беру актісі	атқару шы органдар . Басқару шы ұйым	2026- 2028	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілі кті бюджет	тасыма лдау кезінде қалдық тардың таралу ын азайту.
6	Құрыл ыс қалдық тарын құрайт ын ұсақтау және сұрыпт ау жабдық тарын сатып алу	Пайдал ануға беру актісі	Жергілі кті атқару шы органдар . Басқару шы ұйым	2027- 2028	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілі кті бюджет	Құрыл ыс қалдық тарын қайтала ма шикізат ретінде пайдала нуға дайынд ау
7	Комму налдық қалдық тар полиго ндарын да тамақ және басқа да органик алық қалдық тарды кәдеге жарату техноло гиясын таңдау және енгізу	Пайдал ануға беру актісі	Жергілі кті атқару шы органдар . Басқару шы ұйым	2025- 2026	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілі кті бюджет	Парник тік газдард ы азайту. Үйінді газыны ң концен трацияс ының төменд еуі.
	Қауіпті лігі 1 класты қалдық тарды жинауғ						

8	а және тасыма лдауға арналға н контей нерлерг е қызмет көрсету г е арнайы рұқсат ы бар компан иямен шарт жасасу	Қызмет көрсету г е арналға н шарт	Жергілі к т і атқару ш ы органда р . Басқару ш ы ұйым	2025	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілі к т і бюджет	
9	Кейінн е н жоюме н рұқсат етілмег е н қоқыс үйінділ ерін анықта у бойын ш а монито ринг жүргізу	Орында лған жұмыст а р актісі	Жергілі к т і атқару ш ы органда р.	2024- 2028	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілі к т і бюджет	Атмосф ералық ауа мен жер жамылғ ысыны ң ластану ы н болдыр мау.
	Ақтоға й ауданы ның тұрғын дары үшін, сондай- а қ кәсіпор ындар, балабақ шалар, медици налық және басқа д а мекеме						

10	лер үшін коммуналдық қалдықтардың түзілу және жинақталу нормаларын әзірлеу және бекіту. Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, әкетуге және көмуге арналған тарифтерді әзірлеу және бекіту.	Жергілікті мәслихаттың шешімі	Жергілікті атқарушы органдар.	2025	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілікті бюджет	
11	Ақтоғай ауданының ҚТҚ полигондарына әсер етуге рұқсат алу	Әсер ету рұқсаты	Жергілікті атқарушы органдар. Басқарушы ұйым	2025-2026	Бюджеттік өтінімге сәйкес	Жергілікті бюджет	
	Барлық қолданыстағы нормаларға сәйкес келетін бірнеше әкімшілік						Жерді ұтымды пайдала

12	аумақты қ бірлікте рге бір полигон орналас тыра отырып , ҚТҚ ауылдық полигондарын қайта ұйымдастыруды қарастыру	ҚТҚ ауылдық полигондарын қайта ұйымдастыру	Жергілікті атқарушы органдар.	2025-2028		Жергілікті бюджет	н у . Атмосфералық ауа мен жер жамылғысының ластануын болдырмау.
----	---	--	-------------------------------	-----------	--	-------------------	--